

УДК 378.011.3-051

DOI 10.33251/2522-1477-2022-12-11-16

ВАЙНТРАУБ Марк Абрамович,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії і
методики професійної підготовки,
Університет Григорія Сковороди в
Переяславі, Україна
ORCID 0000-0002-2701-7094

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено проблемі формування педагогічної культури майбутніх педагогів професійного навчання у середовищі закладу вищої освіти. Обґрунтовано актуальність і необхідність розвивати педагогічну культуру під час підготовки майбутніх фахівців у галузі охорони праці.

Розроблено модель формування педагогічної культури майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої школи. Проілюстровано зв'язок університетського середовища з педагогічним процесом, із розвитком інформаційно-комунікативних технологій у постіндустріальному та пост-пандемічному суспільстві України та інших країн світу. Акцентовано увагу на педагогічних умовах та якостях, що сприяють розвитку педагогічної культури у майбутніх педагогів передвищої та вищої школи, спонукають їх до більш ефективної педагогічної праці.

Результат цієї моделі допомагає простежити та встановити сучасні критерії педагогічної культури, зробити прогноз щодо формування її у майбутніх педагогів професійного навчання за даних обставин у майбутньому.

Виведено залежності між педагогічними умовами формування педагогічної культури у вигляді графа.

Ключові слова: педагогічна культура, педагог, професійне навчання, вища школа, формування, охорона праці, граф.

Постановка проблеми. У нових соціально-економічних умовах виникає необхідність здійснення значних змін в організації та змісті професійної підготовки педагогів професійного навчання. Щоб досягти стандартів високої якості, зокрема європейського рівня, у педагогів професійного навчання має бути сформована педагогічна культура.

У контексті сучасних суспільних змін у всіх розвинутих країнах вимагають педагогів, що володіють професійною компетентністю, проявляють людяність, творчість і здатність до саморозвитку впродовж свого життя. Найбільше причетними до формування особистостей є педагоги, зокрема педагоги професійного навчання в галузі охорони праці. Основна мета вітчизняної освіти – підготувати людину до творчості, саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, ефективної організації своєї роботи у процесі навчання у навчальному закладі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі формування педагогічної культури педагогів приділяло увагу чимало вітчизняних і зарубіжних дослідників. Серед них слід виділити В. Сухомлинського, І. Зязюна, І. Беха, Є. Бондаревську, І. Ісева, І. Якиманську тощо.

Шляхам удосконалення охорони праці приділили увагу також науковці: І. М. Беляєва, Ш. К. Вахітова, М. В. Грищук, Л. О. Митюк, Н. Л. Потапова, К. Н. Ткачук та багато інших.

Однак формуванню педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання не було приділено належної уваги, що потребує предметного дослідження.

Метою статті є визначення й обґрунтування складників педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна ідея Лісабонської стратегії документу є узгодженість дій на національному (держава), інституційному (освітній заклад) та особистісному (учень, студент) рівнях щодо підвищення якості освіти і професійної підготовки в кожній із країн – членів ЄС [5]. У 2019 р. у спільній доповіді Ради й Комісії ЄС щодо виконання цілей Лісабонської стратегії у контексті професійної підготовки фахівців представлено загальні характеристики професії сучасного європейського викладача [1].

Автор переконаний, що успіх із формування педагогічної культури (ПК) у майбутніх педагогів (МП) професійного навчання (ПН) у сучасних умовах залежить від єдності підходів, принципів, відповідних педагогічних умов, змістових компонентів, належної діагностики і рефлексії [1; 2].

Педагогічна культура вчителя, на думку М. Ярмоченка, – «інтегративна сукупність фізичних, інтелектуальних, загальнокультурних і моральних якостей, професійних знань і вмінь, необхідних для успішної навчальної та виховної роботи» [3, с. 358].

Педагогічна культура – найважливіший складник педагогічної майстерності – «характеристики педагогічної діяльності високого рівня», головною ознакою якої є «бездоганне вміння навчати своїх учнів, сформувати в них позитивні риси особистості характеру» [4, с. 235].

Педагогічна діяльність настільки складна і багатогранна, що її не може забезпечити одна лише педагогічна основа: вона спирається на емоційну сферу, на все багатство духовного світу педагога, на його педагогічний і соціальний досвід, що становить професійно-педагогічні знання і практично засвоєні навички й уміння.

Як показала практика роботи в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі на базі кафедри теорії та методики професійної підготовки (під час проходження педагогічної практики, навчання дисциплін: «Основи інженерно-педагогічної творчості», «Метрологічний аналіз та атестація вимірювальної техніки», «Система контролю з охорони праці на підприємстві», «Профілактика нещасних випадків на виробництві й заходи їх запобігання», «Єдність вимірювання», «Системний аналіз з охорони праці», «Практика педагогічна у навчальних закладах вищої освіти», «Метрологія, стандартизація та сертифікація»), результат сформованості ПК у педагогів професійного навчання залежить від складників, зображених на рис. 1 у вигляді моделі формування ПК у майбутніх педагогів професійного навчання.

Розглянемо ці складники, детальніше зупинимось на відповідних педагогічних умовах.

Уважаємо за доцільне визначити такі **принципи**: розвивального і виховального навчання, позитивної мотивації і сприятливого емоційного клімату; науковості; міждисциплінарності; цілісності, національної спрямованості виховання; відкритості та інформованості; попередження небезпек, створення навколишнього середовища тощо.

Серед **підходів** найбільш впливовими слід відзначити: компетентісний, культурологічний, синергетичний, системний, антропологічний, особистісно-діяльнісний, генетичний, інформаційний, контекстний тощо.

Розглянемо ці складники, детальніше зупинимось на відповідних педагогічних умовах.

Змістові компоненти включають науково-методичні комплекси, методи, форми, технології. До науково-методичних комплексів належать робоча програма, навчальні матеріали, тематика рефератів і самостійних робіт, використані джерела, контрольні питання з тем, тести для підготовки до атестації. Серед методів зарекомендували себе: метод

проектів, кейс-метод, ділові ігри; серед форм – проекти, тренінги, змагання; серед технологій – проектні, тренінгові, кейси тощо.

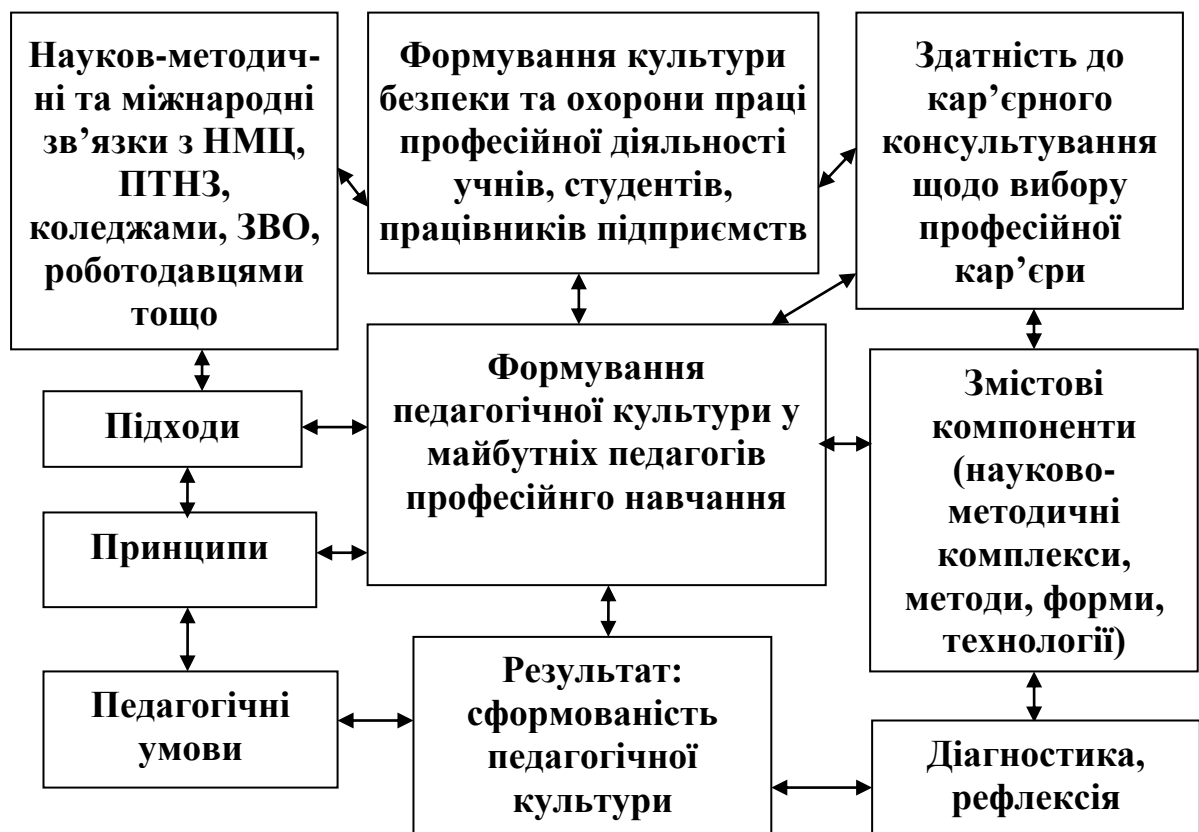

Рис. 1 Модель формування педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання

Діагностика, рефлексія включають методи контролю студентів (самоконтроль, взаємоконтроль, контроль із боку викладача; рефлексивні методики, завдання і тести для контролю і рефлексії, творчі завдання).

До складу педагогічних умов формування ПК входять:

- (Ц) – Цілеспрямоване мотивування педагогів із професійного навчання до опанування ПК.
- (Ці) – Ціннісні орієнтації особистості педагога.
- (МД) – Моральні та духовні якості.
- (ОЯ) – Особистісні якості.
- (ПсП) – Психолого-педагогічні компетентності.
- (ПЗ) – Професійні знання.
- (ПУ) – Професійні вміння.
- (ПСД) – Педагогічний та соціальний досвід.
- (ПТ) – Педагогічна творчість.
- (О) – Оновлення змісту професійної підготовки майбутніх педагогів (теорії і практики) з ПН з урахуванням компонентів ПК, взаємопов'язаних із науково-методичними комплексами дисциплін.
- (З) – Застосування педагогічних технологій для формування ПК у МП з ПН.
- (С) – Створення у ЗВО інноваційного культурно-освітнього середовища.
- (І) – Застосування індивідуального й диференційованого підходів до формування ПК у МП у процесі професійної підготовки.
- (М) – Розроблення педагогічної методики формування ПК у МП із ПН.

– (Д) – Організація діагностики і відповідного коригування рівня сформованості ПК у МП із ПН.

– (ПР) – Пропагування цінностей ПК у МП із ПН.

Взаємозв'язок між цими вимогами показано на рис. 2.

Як показала практика роботи зі студентами на кафедрі теорії та методики професійної підготовки Університету Григорія Сковороди в Переяславі, найкращий результат із формування педагогічної культури досягається у разі, коли педагогічні умови доповнюють одна одну, працюють у взаємозв'язку.

Граф відображає відповідні педагогічні умови щодо формування педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання. Він складається з восьми вершин (кожна з яких має дві споріднені умови), пов'язаних між собою стрілками, що відображають взаємозалежність педагогічних умов. Розглянемо детальніше найбільш вагомі з них.

Цілеспрямоване (Ц) мотивування педагогів ПН до опанування ПК – одна з важливих педагогічних умов формування ПК у майбутніх педагогів професійного навчання.

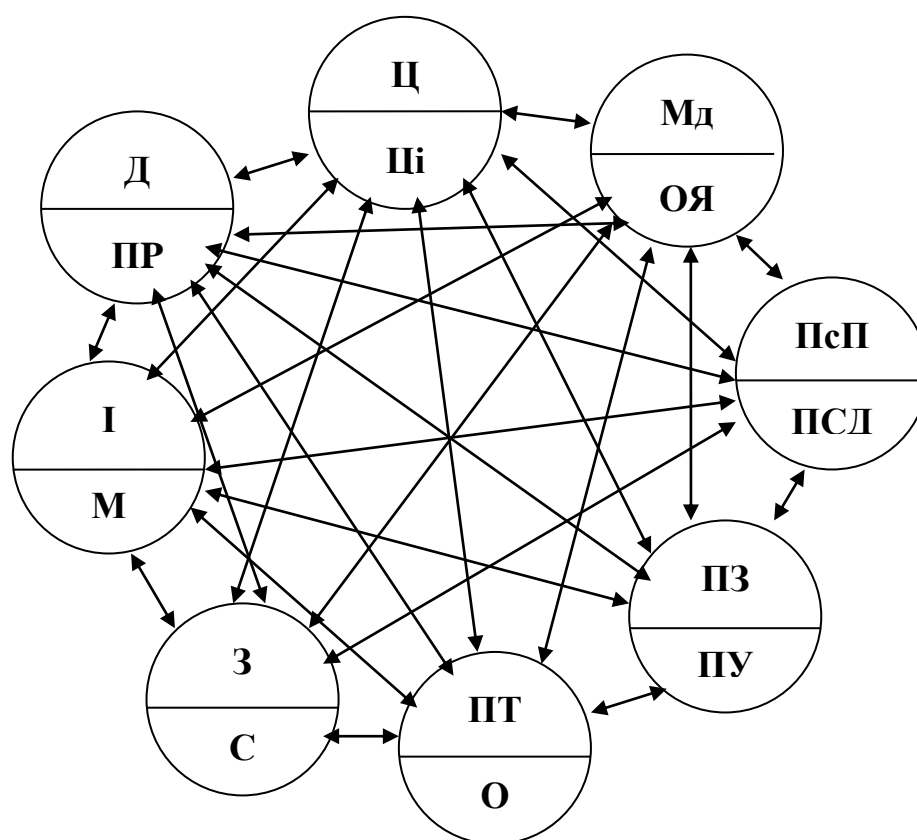

Рис. 2 Граф зв'язків між педагогічними умовами формування педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання

Загальновідомо, що проблема мотивації в освітньому середовищі є однією з головних у педагогіці. Педагогічна творчість (ПТ) характеризує використання стандартних і нестандартних занять, навчального устаткування та технічного забезпечення, методичну підготовку, здатність обгрутовувати власну педагогічну діяльність; залежить від психолого-педагогічних компетентностей педагога, педагогічних здібностей, розвинутого педагогічного мислення, потреби у самовдосконаленні і готовності майбутніх педагогів до спільного розв'язання поставлених завдань. Особистісні якості (ОЯ) включають: культуру поведінки майбутнього педагога, зокрема культуру професійної поведінки, культуру мови та спілкування (педагогічна етика), здатність обгрутовувати власну педагогічну діяльність, розробляти аворський освітній проєкт, оволодіння способами переконання, сформованість емпатії. Оновлення (О) змісту професійної підготовки майбутніх педагогів (теорії і практики)

з ПН з урахуванням компонентів ПК у взаємозв'язку з науково-методичними комплексами дисциплін – неперервний навчально-виховний процес, що охоплює цілі, завдання, зміст, методи, форми, засоби, технології його викладання і коригування отриманих компетентностей щодо формування ПК. Застосування (З) педагогічних технологій для формування ПК у МП із ПН пов'язано з організацією навчально-виховного процесу на основі взаємодії, діалогу між самими студентами, студентами і викладачами (за допомогою методів проєкту, тренінгу, кейс-методу, елементи дистанційного навчання, хмарних технологій тощо). Створення (С) у ЗВО інноваційного культурно-освітнього середовища дає змогу отримати взаємодію студентів із природним, соціальним та іншим оточенням, серед яких найбільший вплив має взаємодія з педагогічним колективом.

Висновки. Обґрунтовано необхідність формувати педагогічну культуру у майбутніх педагогів професійного навчання.

Розроблено модель формування педагогічної культури у майбутніх педагогів професійного навчання. Розглянуто складники цієї моделі. Найбільш детально розглянуто педагогічні умови. Розроблено граф взаємозв'язку педагогічних умов, що відображає відповідні умови.

Запропонований матеріал буде цікавий викладачам закладів передвищої та вищої освіти у галузі професійної освіти.

Перспективою подальших розвідок у цьому напрямі є розроблення моделі, яка передбачає нові принципи, форми і методи формування педагогічної культури у майбутніх фахівців у галузі професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Вайнтрауб М. А. Формування технологічної культури у майбутніх педагогів із технологічної освіти у закладах вищої освіти *Науковий вісник Льотної академії. Серія: «Педагогічні науки»*. Кропивницький, 2022. Вип. 11. С. 45–46.
2. Вайнтрауб М. А. Професійна підготовка викладача вищої школи в контексті інтернаціоналізації освітнього простору. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: «Педагогічні науки»*. Кропивницький, 2019. Вип. 6. С. 36–42.
3. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. Київ: Пед. думка, 2001. 498 с.
4. Професійна освіта: словник: навчальний посібник / за ред. Н. Г. Ничкало; уклад. С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, О. С. Дубинчук та ін. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.
5. Communication from the Commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality COM. 678 final. URL: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>.

References

1. Vaintraub, M.A. (2010). Suchasni tekhnolohii formuvannia yakisnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv [*Modern technologies of formation of qualitative training of future specialists*]. Humanit. visnyk DVNZ "Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet im. Hryhoriia Skovorody": nauk.-teoret. zb. [in Ukrainian].
2. Vaintraub, M.A. (2019). Profesiina pidhotovka vykladacha vyshchoi shkoly v konteksti internatsionalizatsii osvitnoho prostoru. Naukovyi visnyk Lotnoi akademii. Serii: Pedahohichni nauky. Zb.nauk. prats. [in Ukrainian].
3. Pedahohichniy slovnyk / za red. diisnoho chlena APN Ukrainy Yarmachenka M.D. (2001). [in Ukrainian].
4. Profesiina osvita: slovnyk: navch. posib. dlia uchniv i ped. pratsivn. prof.-tekhn. navch. zakl. / za red. N.H. Nychkalo; [uklad. S.U. Honcharenko, I.A. Ziazun, O.S. Dubynchuk ta in.]. (2000). [in Ukrainian].

5. Communication from the Commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality COM. 678 final. (2018). [online] Available at [Communication from the Commission: Making a European Area of Lifelong Learning a Reality]. COM. 678 final. [online] Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0678:FIN:EN:PDF>>

VAINTRAUB Mark, Doctor of Pedagogy (DSc), Professor, Professor of the Department of theory and methods of professional training, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine.

FORMATION OF PEDAGOGICAL CULTURE IN FUTURE TEACHERS OF PROFESSIONAL EDUCATION IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Abstract. *The article is devoted to the problem of the formation of the pedagogical culture of future teachers of professional education in the environment of a higher education institution. The relevance and necessity of developing a pedagogical culture during the training of future specialists in the field of labor protection is substantiated.*

A model of the formation of the pedagogical culture of future teachers of professional education in institutions of higher education has been developed. The connection of the university environment with the pedagogical process, with the development of information and communication technologies in the post-industrial and post-pandemic society of Ukraine and other countries of the world is illustrated. Emphasis is placed on the pedagogical conditions and qualities that contribute to the development of pedagogical culture in future pre-university and higher school teachers, prompting them to more effective pedagogical work.

The result of this model helps to trace and establish modern criteria of pedagogical culture, to make a forecast regarding its formation among future teachers of professional education under these circumstances in the future. Dependencies between pedagogical conditions for the formation of pedagogical culture are derived in the form of a graph. Among the most influential approaches, the following should be noted: competent, cultural, synergistic, systemic, anthropological, personal-activity, genetic, informational, contextual, etc.

We consider it expedient to define the following principles: developmental and educational training, positive motivation and a favorable emotional climate; science; interdisciplinarity; integrity; national orientation of education; openness and awareness; danger prevention; environment creation, etc.

Content components include (scientific and methodical complexes, methods, forms, technologies). The scientific and methodological complexes include the work program, initial materials, topics of essays and independent works, used sources, control questions on topics, tests for preparation for certification. The following methods have proven themselves: project method, case method, business games; among the forms - projects, trainings, competitions; technologies include design, training, cases, etc.

Diagnostics, reflection include methods of student control (self-control, mutual control, control by the teacher; reflective methods, tasks and tests for control and reflection, creative tasks).

Key words: *pedagogical culture, teacher, professional training, higher school, formation, labor protection, count.*

*Одержано редакцією: 15.09.2022 р.
Прийнято до публікації: 23.11.2022 р*